

S:t Lukas kyrka

© Stockholms stift
Stockholm 2008
www.svenskakyrkan.se/stockholmsstift
info.stockholmsstift@svenskakyrkan.se

S:t Lukas kyrka

Kallhälls församling, Sollentuna kontrakt, Stockholms stift

Järfälla Kallhäll 1:19, Svarvargränd 1, Kallhäll, Järfälla socken och kommun, Stockholms län, Uppland

S:t Lukas kyrka uppfördes som stadsdelskyrka i Kallhäll åren 1976–77. Den 9 oktober 1977 invigdes kyrkan av biskop Ingmar Ström. Sitt namn har kyrkan fått efter **evangelisten** Lukas, vars symbol, oxen, syns på ett av mosaikfönstren. Kyrka och församlingsgård är samlat i en byggnad ritad av arkitekterna Jerk Alton (1937–) och Gunnar Algulin (1944–). För den konstnärliga utsmyckningen svarar bildhuggaren Liss Eriksson (1919–2000) och målaren Britta Reich-Eriksson (1918–). Möbleringsplan är utförd av inredningsarkitekt Ralph Alton (1909–2001) och för planering av kyrktomten svarar landskapsarkitekterna Kurt och Trudi Gustafsson.

Arkitekten Jerk Altons intresse för kyrkorummets gestaltning började under 1960-talet vid Sigtunastiftelsen med Olof Hartmans konstnärseminarium kring gudstjänsten och **liturgins** gestaltning. Restaureringen av Mariakyrkan i Sigtuna 1971–72, tillsammans med dåvarande kyrkoherden Gunnar Weman, blev ett pionjärarbete i en förnyad syn på **liturgins** form och uttryck omsatt i kyrkorummets gestaltning.

S:t Lukas är skyddad enligt Riksantikvarieämbetets beslut 1990-04-19. Bestämmelserna i 4 kapitlet 3 § lagen om kulturminnen ska tillämpas på kyrkobyggnaden och den tillhörande kyrkotomten. För kyrkans inventarier gäller bestämmelserna i 4 kapitlet 6–10 §.

HISTORIK

Kallhälls församling bildades 1992 genom delning av Järfälla i fyra församlingar, var och en med egen kyrka. Därmed blev S:t Lukas församlingskyrka. Bakom tillkomsten av kyrkan ligger många år av enskilda medlemmars entusiasm. 1953 bildades en lokalavdelning av Sällskapet för främjande av kyrklig själavård och 1964 kunde S:t Lukassalen i Kallhälls centrum invigas. Från denna överfördes flera föremål till den nybyggda S:t Lukas kyrka. För planering av ny kyrka svarade Stiftelsen för kyrklig verksamhet i Kallhäll i samarbete med Järfälla församling, som förvärvade mark av kommunen och uppdrog åt Alton arkitekter AB i Kumla att rita ett kyrkligt centrum i Kallhäll. Som underlag för arbetet tog församlingen fram ett verksamhetsprogram. Arkitektens intentioner var ”att med utgångspunkt från funktion och användning, ge byggnaden en sådan gestalt att dess speciella ändamål uttrycks i dess arkitektur d v s i fasader, gruppering, kyrkorummets utformning samt de olika rummens placering och karaktär”.

BESKRIVNING

Omgivningen

Kallhälls centrum ligger vid Görväln, cirka 2 mil nordväst om Stockholm, i nordvästra delen av Järfälla kommun. Samhället är en ort med industri uppbyggd kring Bolinders verkstäder

S:t Lukas kyrka i fonden mellan järnväg, Kallhällsled och centrum.

som 1906 flyttades till mark på Kallhälls gård. Av ett femtontal trävillor, uppförda för arbetarnas räkning, återstår idag två villor. Bebyggelsen domineras av flerbostadshus från 1950- och 1960-tal och ett kommersiellt centrum med gågata från 1970-tal i anslutning till Kallhälls station.

Kyrkan ligger skild från stadsdelens kommersiella centrum. Samtidigt finns ett visuellt samband genom att kyrka och klocktorn är synliga i stadsbilden, både från gångbron vid Kallhälls pendeltågsstation och från gågatan i centrum. Sydväst om kyrkotomten går västra stambanan förbi och i väster skymtar Mälaren. Norr om kyrkan ligger flerfamiljshus och i sydöst, mellan kyrkotomten och centrum går Kallhällsleden.

Kyrkomiljön

Kyrkotomten gränsar mot vägen, spårområdet, naturmarken och bostadshusen. Kyrkan ligger på en liten höjd. I grässlätten ner mot Kallhällsleden och spårområdet växer höga tallar och olika sorters lövträd. Tillfarten till kyrkan sker från Svarvargränd. I anslutning till kyrkbacken

ligger parkeringsplats och ett område med armerat gräs, tänkt för utomhusgudstjänster. Längs församlingsgårdens fasad går en gång av gatsten som kantas av klippta häckar. Här finns utrymme för cyklar. Kyrkobyggnaden omges av planteringar med olika häckar och buskar samt träd. På sydsidan ligger en lekplats i anslutning till entrén för kyrkans barnverksamhet. Längs gränsen mot spårområdet finns stängsel och en ridå av oregelbundet planterade lövträd, i övrigt saknas hägnad. Väster om byggnaden har nyligen anlagts en meditationsplats med gräsplan kantad av rhododendron, bänkar och en rund plats i gräsmattan, avsedd för perenna växter.

På kyrkbacken, norr om kyrkan, reser sig det fristående, 16 meter höga, klocktornet. Det är byggt i gult fasadtegel som kyrkan och kröns av ett kors i metall. I tornet hänger två klockor gjutna av Bergholtz klockgjuteri i Sigtuna. Den stora klockan med texten ”Guds rike är Eder nära” är stämd i A och väger 500 kilo. Den mindre klockan med texten ”Frid vare med Eder” är stämd i C och väger 300 kilo. Mellan klocktornet och kyrkan går en meterhög betongmur som bildar en mindre gård, där blommorna läggs efter begravning i kyrkan.

Kyrkoanläggningen

S:t Lukas kyrka ingår i en anläggning med församlingsexpedition, lokaler för församlingsarbete, barn- och ungdomsverksamhet samt tjänsterum för präster, organist, diakonissa och vaktmästare. Verksamheterna är samlade i en byggnad som utifrån är gestaltad i tre urskiljbara enheter med olika höjd och karaktär. I vinkeln mellan församlingssal och församlingsgård ligger en takterrass mot söder som via en utvändigt trappa i betong står i förbindelse med kyrkoto-

Kyrkbacken med klocktorn och kyrka.

mten. Kyrkan är orienterad med **kor**et mot öster. Byggnadens stomme består av betong. Kyrkans utsmyckning, inredning och inventarier är från kyrkans byggnadstid.

Exteriör

Fasaderna är av gult fasadtegel med infärgade gula fogar. De är utförda som **skalmur i löpförband** med halvtstens förskjutning. Anläggningen har platta tak med plåtavtäckning. De olika byggnadsdelarna har olika takhöjd med kyrkan som högsta byggnad. Kyrkporten ligger i en lägre del som består av en öppen **loggia**. Kyrkans väggar är uppbrutna av två höga fönster i öster och väster samt ett högt placerat, runt fönster i norr. Motivet med **segmentbågen** återkommer både i kyrkobyggnaden och i klocktornet. Samlingssalen har fönsterband mot takterrassen i väster och församlingsgården har rektangulära fönster med snickerier, målade i gult.

Interiör

I anläggningens bottenvåning ligger kyrka, samlingssal och lokaler för samkväm samt kök. Kyrkans ungdomsverksamhet och förskola är för-

Kyrkorummet mot väster.

lagd till **souterrängvåningen**. De olika delarna nås från samtliga entréer. Entrén genom kyrkans gröna pardörrar leder till **vapenhuset** och via den invändiga kyrkbacken vidare in till kyrkorummet. Samtliga golv är täckta med Höganäsklinker, väggarna är delvis målade, delvis klädda med gult tegel och i taken sitter akustikplattor.

Kyrkorummet är i det närmaste kvadratisk till formen och har plats för 125 besökare. Väggarna är täckta med gult tegel, delvis håltegel för akustiken, upp till en höjd av tre meter. Däröver är väggarna putsade och avfärgade i brutet vitt. Samtliga dörrar är i furu som laserats i mörkgrön färg. Socklarna är laserade i ljusbrun färg. Det sluttande taket är täckt med ljust laserad träpanel. Takets bjälklag bärs i väster upp av två höga träkolonner, på vilka vilar en limträbalk. Kolonnerna är vitlaserade och därefter dekorerade med vinrankor, målade av Britta Reich-Ericsson.

Kyrkorummet präglas av två höga glasmosaiker från golv till tak av konstnärinnan Britta Reich-Eriksson och utförda av N P Ringströms glasmästeri i Stockholm. **Korfönstret** föreställer Livets träd som bär andens frukter, markerade som nio röda punkter. Dopfunten är placerad intill **korfönstret**. Skissen till glasmosaiken i

Kyrkorummet med koret.

kyrkans västra del är tillkommen samtidigt, men brist på pengar gjorde att den utfördes och sattes på plats i kyrkan först 2000. Motivet Vinterträdet återges med dämpade färger i gult och grått. Över ingången sitter ett runt fönster

med glasmosaik som föreställer ett oxhuvud, symbolen för **evangelisten** Lukas.

Kyrkorummet är möblerat med stolar, grupperade i två kvarter med mittgång. Stolen i ek är formgiven av K O Westberg och tillverkad av

Kyrkorummet mot sydväst.

Altare med knäfall mot väggen. Krucifix © LISS ERIKSSON/
BUS 2008

Korfönstret med dopfunten.

Fritzsons stolar. Altare, knäfall, predikstol och dopfont är ritade av arkitekten Jern Alton och utförda i trä som laserats i blått respektive grått med guldinläggningar. Konstruktionen med runda stöd återkommer och altarets stöd har skurna förgyllda kors. I stället för antependium pryds altaret av stukor (*fasciae*), två breda band av tyg som läggs över altaret så att de hänger ner på altarets framsida och markerar kyrkans evangelie- och epistelsidor. På altaret står ett krucifix, Korsgestalt, skapat av bildhuggaren Liss Eriksson och gjutet i brons.

Bakom det fristående altaret hänger en altartavla av fårskinnsmosaik, utförd av konstnärinnan Britta Reich-Eriksson. Motivet, Agnus Dei,

Vägglampett för glödljus och stearinljus.

betyder Guds lamm och syftar på Jesu Kristi ställföreträdande offerdöd på korset – som ett offerlamm. Även knäfallet har klädsel av fårskinn. Ljusringen över altaret har tolv glödlampor som symboliserar apostlarna. Takkronor och vägglampetter är utförda av bladförgylld plåt i växtliknande former. Lampetterna fungerar för både glöd- och stearinljus. Kormattan i rölakan med mönster i blått är ett senare tillskott, vävd vid Propersona väveri i Stockholm 1994. I korets sydöstra, runda hörn står dubbla rader med korstolar. Orgeln är placerad vid södra långväggen i nivå med kyrkans golv. Den är byggd 1981 av Walter Thür Orgelbyggen i Torsås och har 15 stämmor.

Kyrkorummet mot sydväst med orgeln.

Sakristian, norr om kyrkorummet, består av ett kvadratisk rum med furugolv, väggar målade i varmvit färg och tak med akustikplattor målade i vitt. Inredning som hör till rummet är från byggnadstiden. På sydväggen sitter en **piscina**. Vid östra väggen står ett altarbord med skiva av kalksten och underrede av trä, laserat i blått liksom knäfallet som är klätt med fårskinn. Övrig inredning är skrivbord med vägghylla och tre skinnklädda karmstolar, ritade av möbelarkitekt Karl-Erik Ekselius samt matta, utförd av Britta och Gunnar Haking. Förvaring i standardgarderober rymmer bl a hängande textilier samt värdeskåp.

I direkt anslutning till kyrkorummet ligger församlingssalen med plats för 90 personer. Väggen mot kyrkorummet består av furudörrar, målade i mörkgrön lasyr. Vid behov kan de öppnas och förstora kyrkorummet. Västra väggen är försedd med fönster som vetter mot den upphöjda terrassen. Samlingssalens golv är lagt med furulamell, väggarna målade i varmvit färg och taket med synliga limträbalkar är målat i vitt. Armaturen, som består av den sk Ahlsén-lampan i form av stora klot klädda med tunt vitt tyg och gardinerna, är från byggnadstiden. Möbleringen med bord och stolar är från 2004.

Entrén direkt till den invändiga kyrkbacken är den som vanligtvis används både av kyrkbesökare och av besökare till församlingsgården. Materialen är liksom övriga entréutrymmen av Höganäsklinker, målade väggar och gråvita akustikplattor i tak. Kyrkbacken är möblerad med en sittgrupp, placerad framför den öppna spisen. Gruppen består av ett runt bord i björk och fyra karmstolar, ritade av möbelarkitekt Bruno Mattson. På långsidan döljer en hissbar lucka i trä en cafédisk från köket. I direkt anslutning ligger kapprum med material lika

kyrkbacken och mot detta gränsar vardagsrum, ytterligare ett rum samt toaletter och mot norr ligger arbetsrum och expedition.

Övriga inventarier

Ett fåtal inventarier är äldre än kyrkan. Dit hör ett altarkläde i grönt från 1950-talet av konstnären Elsa Kraft, ett **altarbun** från 1964 med motiv ur Lukasevangeliet, utfört av Britta och Gunnar Haking samt nattvardskalk och **patén** i silver från 1967, utförda av silversmeden Lars Fleming. Övriga inventarier är från kyrkans byggnadstid eller senare.

KULTURHISTORISK KARAKTERISTIK

S:t Lukas kyrka är byggd 1977 som stadsdelskyrka i Kallhäll och blev församlingskyrka när Kallhälls församling bildades 1992. Anläggningen innehåller kyrkligt centrum med kyrka, församlingssal och församlingsgård. De olika verksamheterna avspeglar sig i exteriören som urskiljbara byggnadsdelar, men utförda med samma gula fasadtegel. Arkitekten har använt sig av bågen som motiv vid utformningen av kyrksal och klockstapel

Kyrkorummet präglas av den konstnärliga utsmyckningen, särskilt de två höga fönstrens glasmosaiker, vilka liksom i **gotikens** kyrkor ger rummet en känsla av mystik. Altartavlan, med motivet Agnus Dei är utförd i fårskinsmosaik av målarinnan Britta Reich-Eriksson, som även gjort glasmosaikerna och träkolonnernas bladverk av murgröna. Krucifixet på altaret, med motivet Korsgestalt, är utfört i brons av bildhuggaren Liss Eriksson. Kyrkorummets möblering, med fristående altarbord, mobilt knäfall och kvarter med stolar, är representativ för ti-

dens **liturgiska** krav. Armaturen, med tolv ljuspunkter i en krans över altaret, är symbol för de tolv **apostlarna**. Övriga armaturer är utförda av förgylld plåt med motiv från växtriket.

Kyrkans inredning, konstnärliga utsmyckning och inventarier är från kyrkans byggnadstid. Till inventarier äldre än kyrkan hör ett altarkläde i grönt från 1950-talet av Elsa Kraft och ett **altarbrun** av Gunnar Haking från 1964 samt nattvardssilver från 1967 av Lars Fleming. Inventarierna kommer från S:t Lukassalen i Kallhäll.

Att särskilt tänka på vid förvaltning och användning av kyrkan och kyrkomiljön:

- kyrkans läge i stadsbilden och kyrkotomtens planering och vegetation
- material och färgsättning i anläggningens exteriör
- material, ytbehandling och färgsättning i anläggningens interiör
- kyrkorummets konstnärliga utsmyckning och inredning, tillkommen i ett sammanhang.

ORIENTERINGSPLANER

Kyrkoplan saknas.

Situationsplan saknas.

KRONOLOGI

År	Händelse	Källa
1975-01-10	Utkast till program för kyrka och församlingsgård presenteras av arkitekt Jerk Alton. Det omfattar vapenhus, kyrkorum, sakristia, församlingsrum, central hall, vardagsrum, studierum, kök, hobbyrum, egen entré till rum för barntimmar, lekrum och ungdomsrum samt uteplats i det gröna.	Alton Arkitektkontor
1975-02-24	Förslag till kyrka och församlingsgård i Kallhäll presenteras i ritningar, signerade arkitekt Jerk Alton.	dito
1975-05-21	Nytt förslag till beskrivning och ritning till kyrka och församlingsgård i Kallhäll presenteras av Jerk Alton och Gunnar Algulin. Förslaget skiljer sig från tidigare särskilt vad gäller kyrksalens motiv med två höga glasmålningar och deras placering samt bågen som motiv i kyrksal och klockstapel.	dito
1975-07-02	Projektet presenteras för Järfällaborna vid en debatt ordnad av Byggnadskommittén. Önskemål att dopfunten på traditionellt sätt ska placeras framme i koret. Även körens plats bör flyttas fram.	Järfälla Nyheter
1975-08-22	Kallhälls kyrka och församlingshem presenteras i PM nr 2, signerad arkitekt Gunnar Algulin.	Alton Arkitektkontor
1977-08-01	Slutliga ritningar till fasader, bottenplan och souterrängvåning presenteras av arkitekt Jerk Alton.	dito
1976–77	Kyrka och församlingsgård byggs.	Illerstad 1990
1977	Kyrkan invigs.	dito
2003-05	Meditationsplats anläggs på kyrkotomtens västra del enligt förslag av landskapsarkitekt S O Hagman.	SLM
2005	Kyrkans värme- och ventilationssystem byggs nytt. Radiatorer installeras i kyrkorummet och öppning för ventilation tas upp i västväggen. Ventilationskanaler byggs in i församlingssalens tak. Akustikplattor i tak byts i utrymmen utanför kyrk- och församlingssal. Ventilationsgaller byggs in i tegelfasaden under kyrkans västfönster.	dito

KÄLLFÖRTECKNING

ATA Antikvarisk-topografiska arkivet
Jerk Alton Arkitektkontor AB, arkivet
SLM Stockholms läns museum, arkivet
Arkitekturmuseets arkiv

Algulin Gunnar, arkitekt
Alton Jerk, arkitekt
Gustafsson Kurt, trädgårdsarkitekt

Illerstad, L, *Nya svenska kyrkor. Del 1, Svealand*, Rapport Raä 1990:2, Tierp 1990
Järfällaboken II, band 1, utgiven av Järfälla kommun, Borås 1986
Järfälla Nyheter, 2 juli 1975